

Rokolya Gábor

A KÁDÁRI KONSZOLIDÁCIÓ KÖZJEGYZŐSÉGE (1962–1988)

The Notarial System of the Kádár-Consolidation Era (1962–1988)

Dr. Rokolya Gábor PhD, közjegyző, Rokolya Gábor közjegyzői iroda, Budapest, V. kerület 4. számú székhely, gabor.rokolya@gmail.com

Az igazságügyi szervezet konszolidációja csak a megtorlás végével, 1962 után következett be. Az állami közjegyzők hatáskörei között a legnagyobb súllyal a hagyatéki ügyek tárgyalása szerepelt. A hatvanas évek elejétől fokozatosan emelkedett a lakosság életszínvonala, ami növelte a közjegyzők munkaterheit, mivel az életszínvonal emelkedésének hatása a hagyatéki ügyek számának emelkedésében jelentkezett.

A szerző a fellelhető levéltári forrásokra támaszkodva írta meg az állami közjegyzői intézmény eddig nem vizsgált korszakát.

A minisztérium úgy próbált változtatni a közjegyzők megítélésén, hogy újból szabályozták a közjegyzők jogállását. Az 1984-ben hatályba lépett utolsó szocialista közjegyzői rendtartás az eredeti szovjet közjegyzői mintától már nagymértékben eltávolodott és figyelembe vette a magyar sajátosságokat, mégis – az államosított közjegyzőség keretein belül maradván – próbálta konzerválni a közjegyzőség helyzetét, miközben a szocialista társadalom gazdasági rendszerében egyre inkább utat törtek a másodlagos gazdasági rendszer elemei (háztáji gazdaság, vállalati gazdasági munkaközösségek). Ugyanakkor a jogi szabályozás nem tudta feloldani a közjegyzők szerepének másodlagosságát az igazságszolgáltatás rendszerében.

KULCSSZAVAK:

állami közjegyzők, hagyatéki eljárás, igazságügyi hivatásrend, közjegyzői tanúsítvány, közjegyzői okirat, végrehajtási eljárás

The consolidation of the justice system only occurred after the period of retaliation was over following 1962. The most important competence of the state notaries at the time was administering succession matters. The standard of living gradually increased from the beginning of the sixties, which meant a heavier workload for the notaries as the effect of such increase in the living standard resulted in more probate cases. On the basis of

the available archival resources, the author analysed the not-yet-studied era of the state notarial institution.

The Ministry of Justice tried to promote changes regarding the notaries by re-regulating their status. The last socialist regulation of notaries having entered into effect in 1984 already diverged from the soviet notarial model to a considerable extent taking into consideration the particular Hungarian characteristics, but still – under the auspices of the state – tried to preserve the position of the state-employed notaries, whilst, within the socialist economy, elements of the secondary economy were emerging to an increasing extent (agricultural entrepreneurial activities, basic partnerships). However, the legal regulation could not resolve the secondary nature of the notarial profession within the administration of justice.

KEYWORDS:

executory process, notarial instrument, legal profession, notary's certificate, probate of a will, state civil law notaries

1. A KÖZJEGYZŐSÉG HELYZETE A KÁDÁR-RENDSZER IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSÁBAN

Az 1956-os forradalmat követő megtorlások, elbocsátások és az önkéntes távozások alapvetően megváltoztatták az igazságszolgáltatás szervezetét és ennek keretében az állami közjegyzők számát és összetételét. Az igazságügy válságos létszámhelyzetére utalt, hogy Szakács Ödön, a Fővárosi Bíróság elnöke kéthetente jelentette az Igazságügyi Minisztérium Személyzeti Főosztálya vezetőjének, Csendes Lászlónak a távozó bírák, közjegyzők és igazságügyi alkalmazottak nevét és létszámát. A kialakult helyzetet az is tovább árnyalta, hogy több, az igazságügyi szervezetben maradó bíró nem akart részt venni a levert forradalmat követő büntető ítélezésben, ezért inkább – bírói tisztségéről lemondva – közjegyzői ki nevezést kért.¹ A közjegyzők esetében azonban a hiányzó szakemberek pótlása elsősorban a jogásznők bevonásával történt – 1957-ben nevezték ki az első közjegyzőnőket. 1957-ben 46 (!) új közjegyzőt neveztek ki, ennek ellenére még mindig 12 közjegyzői állás maradt betöltetlenül.²

Az igazságügyi szervezet konszolidációja csak a megtorlás végével, 1962 után következett be. 1961-ben az állami közjegyzők igazságügyi költségvetésben engedélyezett létszáma 192 volt. A minisztérium azonban úgy ítélte meg, hogy csökkent a közjegyzők munkaterhe, ezért elvettek a közjegyzőktől 22 állást annak érdekében, hogy bírói állásokká alakítsák át. Ezért az 1960-as évek közepén a közjegyzők létszáma 166 volt. A Budapesti Állami Közjegyzők Irodája még egy létszám feletti közjegyzőt is tudott foglalkoztatni a betöltetlen bonyhádi közjegyzői állás átcsoportosításával.

Ebben az időszakban a közjegyzők 88%-a volt férfi. A közjegyzőnők részaránya 12% volt, ami húsz női közjegyzőt jelentett. A területi megoszlásuk egyenlőtlen volt. Kilenc megyei bíróságon egyáltalán nem volt közjegyzőnő, míg a Baranya, a Csongrád, a Fejér és a Zala Megyei Bíróságon a közjegyzők 30%-át nők tették ki. A statisztikai felmérés fontos megállapítása volt az is, hogy a közjegyzők közül 51 fő volt hatvan év feletti, ebből 5-en voltak hetven év feletti, míg 8-an hatvanhat és hetven év, 38-an pedig hatvan és hatvanöt év közöttiek.³

Az állami közjegyzők hatáskörei között a legnagyobb súllyal a hagyatéki ügyek tárgyalása szerepelt. A hatvanas évek elejétől fokozatosan emelkedett a lakosság életszínvonal, ami növelte a közjegyzők munkaterheit, mivel az életszínvonal emelkedésének hatása

¹ A Budapesti Fővárosi Bíróság elnöke Összefoglaló jelentések 1956–1957. In: *Igazságügyi minisztérium iratai 1956–1957*, MNL-OL XIX-E-1-9-1.

² ZINNER Tibor: *Megfogyva és megtörve. Évtizedek és tizedelek a jogászvilágban 1918–1962*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2005, 554.

³ *Jelentés az állami közjegyzők működésének tapasztalatairól*, Igazságügyi Minisztérium 32.331/1967. IM III/2. In: MNL-OL XIX-E-1-D, 5.

a hagyatéki ügyek számának emelkedésében jelentkezett.⁴ Amíg az 1961. évben 64 404, addig 1966-ban már 802 900 hagyatéki ügy érkezett az állami közjegyzőkhöz. A hagyatéki ügyek érkezésének száma megegyezett a befejezett ügyek számával. Ügyhátralék csak abban az esetben jelentkezett, ha külföldi örökös is volt a hagyatéki ügyben, mert a külföldi kézbesítési szabályok betartása jelentősen meghosszabbította a közjegyzői ügyek befejezését.

A közjegyzői tevékenységi kör fontos részét képezte a közjegyzői okiratok készítése. Ezek száma országosan évi 13 ezer körül alakult. Ez egy relatív alacsony szám volt, amit több tényező eredményezett. A bírósági vezetés nem értékelte és nem ösztönözte a közjegyzők okiratszerkesztő munkáját, ugyanakkor a közjegyzők sem rendelkeztek annyi szabad munkaidővel, ami lehetőséget adott volna közjegyzői okiratok készítésére. Így jószerével csak azokban az esetekben készítettek okiratokat, amikor a jogszabály kötelezően előírta a közjegyzői okirati forma alkalmazását.

A hagyatéki ügyek tárgyalása mellett a legnagyobb munkaterhet a végrehajtási ügyek jelentették. Ezek éves száma elérte a 90 ezer darabot. Ugyanakkor a különböző hitelesítési ügyek száma évi 50 ezer körül alakult. Ezt részben az okozta, hogy az államosított népgazdaság és a szövetkezeti szféra gazdálkodó szervezetei részére sem kellett kiállítani névaláírásokat. Ebben az időszakban zömmel a külkereskedelmi vállalatok tevékenysége, valamint a nemzetközi iparjogvédelmi ügyek intézése során volt szükség hiteles másolatokra és névaláírás hitelesítésére.⁵

A közjegyzők munkaterheit, az esetleges hátralék keletkezését hátrányosan befolyásolta, hogy a bíróság vezetői a legtöbb közjegyzőt kötelezték a panasznapok tartására, valamint a megkeresések alapján a tanúkihallgatások foganatosítására.

A közjegyzők feletti felügyeleti jogot megosztottan a járásbírói és a megyei bírósági elnökök, valamint a minisztérium gyakorolta. A járásbírói és a megyei bírósági elnökök részéről a jog gyakorlása gyakran formális volt, mivel a közjegyzői tevékenységet a bíróság szempontjából ugyanúgy másodlagosnak minősítették, mint a telekkönyvi bírák és a bírósági végrehajtók munkáját.

A közjegyzők munkájának megítélése kihatott a közjegyzői irodák elhelyezésére és felszerelésére is. Az iroda rendszerint egyetlen szobából állt, és a hagyatéki ügyek tárgyalására sem volt további alkalmas helyiség. A közjegyző gyakran egyedül intézett minden adminisztrációt az iktatástól a leíráson át a postázásig, mivel nem mindig volt jegyzőkönyvvezetője.

A legnagyobb gond azonban a közjegyzői kinevezéseknél érvényesülő kontraszelekció volt. Mivel a közjegyzői tevékenység presztízse elég alacsony volt, így a miniszternek nagyon sokszor – alkalmas pályázók hiányában – igazságügyi gyakorlattal nem

⁴ „A lakosság pénzüvelmeinek 1960-ban 6%-át, 1970-ben 12%-át és 1980-ban 14%-át takarította meg. Ennek nagy részét – eleinte kétharmadát, később felét – lakásvásárlásra vagy építésre fordította. A modern fogyasztói társadalmakra jellemző javak megszerzésére a magyar társadalom igen nagy energiákat fordított.” Lásd: Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*, Osiris Kiadó, Budapest, 1999, 480–481.

⁵ *Jelentés az állami közjegyzők működésének tapasztalatairól... i. m.*, 1–3.

rendelkező jogászokat kellett kineveznie. Ha pedig bírósági fogalmazót neveztek ki, az így megbízott közjegyző már rövid idő elteltével, a szakvizsga letétele után bírói állásra pályázott.⁶ További problémát jelentett a közjegyzők bérének elmaradása a bírakétól.

A minisztérium a közjegyzőkről készült jelentés alapján összeállított egy tájékoztatót, amelyben a közjegyzőkről szóló helyzetjelentés mellett javaslatot tett a szükséges intézkedések megtételére is. Sürgette, hogy a bírósági vezetők ne csak a közjegyzői ügyforgalomról szóló statisztikát tanulmányozzák, hanem hallgassák meg a tárgyalásokat és nézzék át a megfellebbezett hagyatéki ügyekben hozott bírósági határozatokat is. Az elnökök figyeljenek a határidők betartására és az eljárási, valamint az okirati illetékek helyes megállapítására. Ugyancsak a bírósági vezetők kompetenciájába tartozónak minősítették, hogy a panasznapok és más, közjegyzői hatáskörbe nem tartozó feladatok alól mentesítsék a közjegyzőket.

A minisztérium úgy gondolta továbbá, hogy a közjegyzői munka javításának fontos eszköze lehet a jegyzőkönyvvezető és a technikai felszerelés (fémszekerény, írógép) biztosítása a munkavégzéshez.

A legfontosabb ugyanakkor annak előírása volt, hogy a közjegyzőket elsősorban a gyakorlatot szerzett bírósági fogalmazók, titkárok köréből lehet kinevezni.⁷

A minisztérium Személyzeti Főosztálya a miniszterhelyettesi értekezlet részére jelentést készített a bírósági dolgozók utánpótlásának kérdéseiről, korabeli fogalommal: a „kádermunka tervszerűségéről”. Ebben megállapították, hogy a bírói munka nem vonzó, mert a végzett joghallgatók elsősorban az anyagi kérdéseket helyezik előtérbe. Az egyetemeken hiányzik a hivatástudatra való felkészítés, és a nyári gyakorlatokon sem foglalkoznak eléggé a joghallgatókkal ahhoz, hogy megkedveljék ezt a munkát. A közjegyzőkre vonatkozó rész tartalmazta a hivatás igazságügyi körökben elterjedt negatív megítélését, a bírói tevékenység gyakorlásához képest másodlagos jellegét.⁸

A közjegyzők helyzetének első értékelése után vezették be a közjegyzői okirati forgalom növelése érdekében az okirati prémium intézményét, amely szerény lehetőséget adott a közjegyzők anyagi helyzetének javítására.

1973-ban megszűnt a telekkönyv vezetése a bíróságokon, mert létrejött az egységes ingatlannyilvántartási rendszer. A földhivataloknak lehetőségük nyílt arra, hogy kezdeményezzék az elmaradt hagyatéki eljárások lefolytatását a nyilvánkönyvi állapotok rendezése érdekében. Ez azzal a következménnyel járt, hogy hirtelen megnőttek a hagyatéki ügyszámok, nőtt a közjegyzők megterhelése. Míg a közjegyzőkhöz 1974-ben 99 022 hagyatéki

⁶ „A jelentkezők száma azonban a budapesti és a Budapesthez közel fekvő bíróságok kivételével olyan alacsony, hogy több esetben a szükségesnél kisebb elméleti és gyakorlati tudással rendelkező személy is kapott közjegyzői kinevezést. Az ilyen közjegyzőket az önálló működés megkezdése előtt negyedévi gyakorlatra osztjuk be, ezenkívül később is rendszeresen ellenőriztetjük a munkáját.” Uo., 7.

⁷ *IM tájékoztatója az állami közjegyzők működéséről*, Az Igazságügyi Minisztérium 201/1968. 7–9. In: MNL-OL XIX-E-1-D.

⁸ „Fokozza gondjainkat a bíróságokon elterjedt az a helytelen nézet is, hogy „aki nem jó bírónak, az jó lesz közjegyzőnek.” Lásd: Szerk. Révész Béla: *Iratok az Igazságügyi Minisztérium történetéből 1944–1990*, Igazságügyi Minisztérium – Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2016, II. kötet, 1957–1977, 751–752.

ügy érkezett, addig 1978-ban ez az ügyszám már 126 203-ra emelkedett. A végrehajtási és más közjegyzői lajstromban iktatott ügyek száma viszont kissé csökkent, 176 138-ról 148 445-re. A közjegyzői okiratok száma ezzel szemben 10-11 ezer közötti számban stagnált, annak ellenére, hogy bevezették az okirati prémium kategóriáját. Ennek az a magyarázata, hogy a közjegyzőknek – az egyéb ügykategóriákban megnövekedett munkaterhek miatt – nem volt elég idejük okiratok készítésére.⁹

Az 1968-ban bevezetett új gazdasági mechanizmus, valamint a termelőszövetkezeti parasztság részére biztosított háztáji gazdaság életszínvonal-növelő hatása a közjegyzői ügyforgalomban is jelentkezett. Nemcsak a hagyatéki ügyek száma nőtt meg, hanem a hagyatéki ügyek bonyolultsága is. Az 1970-es években, a hagyatéki leltárakban tipikus vagyontárgyként jelentkeztek a szövetkezeti és öröklakások, a gépkocsi, az automata mosógép és a televízió. Az Országos Takarékpénztárban és a takarékszövetkezetekben pedig megnőtt a takaréketéknönyvek száma.

Erre az időszakra jellemző még, hogy a közjegyzők hagyományos feladatai kibővültek, a hagyatéki eljárásban például dönthettek az özvegyi jog megváltásáról, ügygondnokot rendelhettek ki, így egyre több, korábban bírósági hatáskörben lévő ügyben hozhattak érdemi határozatot. A bírósági végrehajtásról szóló 1979. évi 18. számú törvényerejű rendelet alapján pedig a közjegyzők végrehajtási záradékkal látták el az okiratok egy bizonyos körét, amivel a bíróságok munkáját tehermentesítették. Ez azonban Budapesten 11 új állás létesítéséhez vezetett, mert a Budapesti Közlekedési Vállalat végrehajtási ügyeit másként nem lehetett volna elintézni.

A közjegyzői okiratok premizálását a minisztérium a 103/1974. (IK 5.) IM utasítással vezette be. A kezdeti pozitív változás után az okirati prémium azonban már nem növelte a közjegyzői okiratok számát.¹⁰

A közjegyzői státusszal kapcsolatos megoldatlan problémákat jelzi, hogy 1978-ban a minisztérium 171 közjegyzői állást hozott létre, ebből azonban csak 147-et sikerült betölteni. A helyzetet csak úgy tudták orvosolni, hogy több nyugdíjas közjegyzőt ismételen ki-neveztek határozott időre.

Ekkor már a közjegyzői állások 68,6%-át nők töltötték be. Ez a gyakorlatban 110 közjegyzőnő alkalmazását jelentette. A pálya elnöiesedését jelezte, hogy 1973–1978 között 70 közjegyzőnő mellett csupán 17 férfit neveztek ki közjegyzőnek.

A nehéz munkaerőhelyzet miatt nem sikerült megszabadulni attól – a közjegyzők megítélését hátrányosan befolyásoló – gyakorlattól, hogy szakvizsga nélküli bírósági fogalmazókat nevezzenek ki közjegyzőnek. Továbbra is megmaradt a közjegyzői pálya átmeneti jellege, mert sok közjegyzőt a szakvizsga letétele után a bíróhiány enyhítésére bírónak választottak meg.

⁹ *Statisztikai adatok a közjegyzői ügyforgalom alakulásáról*, melléklet a 32.071/1978. IM III/2. számhoz, 5. In: MNL-OL XIX-E-1-D.

¹⁰ *Jelentés a közjegyzők helyzetéről, működésük tapasztalatairól és utánpótlásuk biztosításáról*, 32.071/1978. IM III/2., 5–6. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-D.

A minisztérium a vázolt problémák megoldására úgy döntött, hogy a közjegyzői bértételek határait azonos szintre kell emelni a bírák jövedelmével. Az időszakos ügyhátralekokat a bírák bevonásával is rendezni kellett. Csak egészen kivételes esetben lehetett kinevezni közjegyzőket szakvizsga nélkül. Felvetődött az is, hogy a nagy szakmai gyakorlattal, színvonalasan dolgozó közjegyzőknek vezető közjegyzői címet adományozzanak.¹¹

A jelentés szerkesztői másik alternatívaként az intézmény megszüntetését javasolták oly módon, hogy a közjegyzői hatáskörbe utalt feladatokat bírák látták volna el. Ezt a kellelően át nem gondolt javaslatot azután az 1979. április 26-ai miniszteri értekezleten elutasították. Markója Imre igazságügyi miniszter kijelentette: tovább kell fejleszteni a közjegyzői intézményt.¹²

2. A KÖZJEGYZŐKET ÉRINTŐ ELVI ÁLLÁSFOGLALÁSOK

A termelőszövetkezeti földtulajdon kialakulása és annak ingatlan-nyilvántartási kérdései egy sor olyan gyakorlati kérdést vetettek fel, ami érintette az állami közjegyzők gyakorlatát. Ilyen volt, hogy hogyan kell eljárni a közjegyzőknek azokban az esetekben, amikor olyan külterületi föld volt a hagyatékban, amelynek tulajdonosonkénti értéke az egy aranykoronát nem haladja meg, és az örökös kiléte ismeretlen, vagy ismeretlen helyen tartózkodik. E sűrűn előforduló jogi kérdés megválaszolására sem a hagyatéki eljárás korabeli szabályai, sem pedig a vonatkozó mezőgazdasági minisztériumi rendelet nem adott eligazítást. Ezért az Igazságügyi Minisztérium úgy foglalt állást, hogy ilyen esetekben a hagyatéki eljárást függőben kell tartani, az ügy ügyvitelileg befejezettnek minősül, a hagyatéki eljárást pedig csak az örökös kérelmére lehet később lefolytatni.¹³

Nemcsak a hagyatéki eljárás lefolytatása, hanem a hagyatéki eljárási illeték alapja is vitatott volt a termelőszövetkezeti tulajdonba kerülő ingatlanok esetén. Ha kívülálló (nem termelőszövetkezeti tag) volt az örökös, úgy két lehetőség nyílt a számára: vagy tagként belépett a termelőszövetkezetbe, és így megőrizte a tulajdonjogát, vagy pedig megváltási ár ellenében a termelőszövetkezet tulajdonába került a föld. Amikor megváltásra került sor, a föld forgalmi értéke a megváltási árral egyezett meg, és ez volt a hagyatéki eljárási illeték alapja.¹⁴

A telekkönyvek, a földhivatalok és a közjegyzők közötti munkakapcsolat sem volt általában zökkenőmentes, ezért a felügyeleti szervek elrendelték, hogy a közjegyzők megkereséseit soron kívül kell teljesíteni. Az elmaradt hagyatéki ügyek letárgyalása kiemelt fontosságú volt, mert ettől függött a földtörvény végrehajtása. A közjegyzőket is kötelezték

¹¹ Uo., 7–9.

¹² *Feljegyzés az 1979. április 26-i miniszteri értekezletről*, 3. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-D.

¹³ *A 44/1968. (XII. 11.) MÉM rendelet 14. §-ának végrehajtása*, 32.378/1968. IM III/2., 1. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-D.

¹⁴ *A hagyatéki eljárási illeték alapja a termelőszövetkezeti tulajdonba kerülő ingatlanok esetében*, 32.384/1968. IM III/2. 1. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-D.

arra, hogy a termelészövetkezetek használatában lévő földekre vonatkozó hagyatékátadó végzéseket soron kívül küldjék meg a földhivataloknak. Ennek ellenére még 1981-ben is országosan mintegy húszezer olyan, ingatlant érintő ügyet nem intéztek el a földhivatalok, amelyek rendezésére hagyatéki eljárást indítottak a közjegyzőknél. Ezeknek az ügyeknek a száma különösen Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Fejér megyékben volt magas.¹⁵

1972-ben hatályba lépett a 31/1971. (X. 5.) Korm. rendelet és a 32/1971. (X. 5.) Korm. rendelet, amely átfogóan rendezte az állampolgárok lakás-, üdülő- és telektulajdonára vonatkozó kérdéseket. A szabályozás legfontosabb előírása az volt, amely kimondta, hogy egy család tulajdonában csak egy lakás, illetve egy üdülő lehet. E jogszabályok hatálybalépését követően – a többletingatlanok elidegenítése miatt – az ingatlanforgalom nagymértékben emelkedett, így egyre több ügyfél kérte: foglalják közokiratba ingatlan-tulajdonjog átruházásával kapcsolatos szerződéseit. Ebben a körben a legnagyobb problémát az okozta, hogy a családon belül létrejött ajándékozási szerződés esetén vizsgálni kellett a megajándékozott házastárs vagy a családból kiváló nagykorú gyermek szerzőképességét. Az általános szabály szerint a szerződéshez záradékolt nyilatkozatot kellett csatolni. A szerződést készítő közjegyző feladata volt a szerződés illetékkiszabási célra való megküldése az illetékhivatalnak, illetve az illetékmentesség megadásához szükséges nyilatkozat rögzítése. Ha a tulajdonosváltást a tulajdonjog bejegyzése előtt több hatóságnak is jóvá kellett hagynia, a közjegyzőnek rögzítenie kellett az okiratban, hogy az utolsó engedélyező hatóság kötelessége a szerződés illetékhivatalnak történő bemutatása, valamint megküldése a földhivatalhoz a tulajdonjog-változás bejegyzésére. A minisztérium arra is felhívta a közjegyzők figyelmét, hogy az elkészített okiratokat harminc napon belül meg kell küldeni a földhivatalok részére.¹⁶

A hivatkozott rendeletek gyakorlati alkalmazásához kapcsolódott Bányai Mihály celldömölki állami közjegyző állásfoglalást kérő feljegyzése. A rendeletek kimondták, hogy államosítani kell azokat az ingatlanokat, amelyeknek a tulajdonosai jogellenesen külföldre távoztak (a korabeli szóhasználattal: disszidáltak). Ez alól azonban kivétel volt, aki közkegyelem hatálya alá esett. Az Elnöki Tanács 1963. március 15-én hirdetett közkegyelmet azoknak, akik eddig az időpontig nem tértek vissza Magyarországra. A közjegyző ezekben az ügyekben úgy adhatta át a hagyatékot, hogy a külföldi örökös korlátlanul rendelkezhetett a tulajdonjogával. A tulajdonszerzés bejegyzéséhez szükséges záradékolt nyilatkozatot egyes ügyekben több hatóság részére is meg kellett küldeni, így az volt a helyes megoldás, ha a nyilatkozatot mindegyik elbíráló hatóság külön-külön lepecsételte.¹⁷

¹⁵ *Hagyatéki ügyekkel kapcsolatos telekkönyvi kérdések*, 32.056/1969. IM III/2. 1–3., és *Az elmaradt hagyatéki ügyek ingatlan-nyilvántartási rendezése*, 33.196/1980. IM III/2. 1+1. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-D.

¹⁶ *Az ingatlanok tulajdonjogával kapcsolatos ítélkezési gyakorlat és a közjegyzők ingatlanokra vonatkozó okirat szerkesztési munkájának megvizsgálása*, 32.024/1974. IM III/2. 13–18. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-D.

¹⁷ *Celldömölki állami közjegyző felvetései a 31/1971. (X. 5.) és a 32/1972. (X. 5.) Kormány rendeletekkel kapcsolatban*, 32.596/1971. IM III/2., 2. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-D.

A lakásbérleti jogviszony megszűnésének egyik esete az volt, mikor a bérlő meghalt, és nem maradt utána olyan személy, aki a bérleti jogviszony folytatására jogosult lett volna. Ilyenkor a bérbeadó hatóság (tanács) új bérlő részére utalhatta ki a tanácsi bérlakást. Ezt a folyamatot azonban nagyon megnehezítette, hogy a lakásban maradtak a volt bérlő ingóságai. Az akkor hatályos szabályozás szerint az ingóságokat a hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedésétől számított harminc napon belül el kellett szállítani. A minisztérium ezért kiadott egy olyan állásfoglalást, hogy a megüresedett állami bérlakásokat érintő hagyatéki ügyekben a közjegyzőknek soron kívül kell eljárniuk.¹⁸

Az 1970-es években a lakosság mindennapi jogi ügyeiben egyre nagyobb szerepet kaptak az Országos Takarékpénztár beruházásában épült és értékesített öröklakások, valamint az állami eszközökből finanszírozott, tanácsi értékesítésű (szövetkezeti) lakások jogi problémái.¹⁹ Az elsődleges nehézséget az jelentette, hogy a lakásépítések üteméhez képest elmaradt a felépült lakások tulajdonjogának ingatlanyilvántartási bejegyzése. A bíróságok a ténylegesen birtokolt, de tulajdonjogilag rendezetlen lakásokra vonatkozó, házastársi közös vagyon megosztására irányuló pereket nem tárgyalták le, az állami közjegyzők pedig nem folytatták le a hagyatéki eljárásokat. A minisztérium ezért tájékoztatót bocsátott ki, amelyben előírta a közjegyzők számára, hogy a hagyatéki vagyontárgyak között vegyék figyelembe az örökhagyók tulajdoni igényét is. A tulajdoni lap adatainak hiányában az ingatlanok megjelölését az adásvételi szerződésből vagy az OTP által kiállított igazolásból lehetett megállapítani. A hagyatékátadó végzés ennek megfelelően nem a tulajdonjog átszállását tanúsította, hanem csupán annak megállapítására szorítkozott, hogy az örökhagyó tulajdoni igénye végrendeleti vagy törvényes öröklés jogcímén milyen tulajdoni arányban illeti meg az örökösöket. A hagyatékátadó végzéseket az OTP illetékes szervének kellett megküldeni annak érdekében, hogy a földhivatalnál már a módosított alapító okirattal vagy a közgyűlési jegyzőkönyvvel történjen meg a tulajdonjog bejegyzése.²⁰

Az 1970-es évek közjegyzői tevékenységét jellemezte, hogy az okiratszerkesztés fokozatosan háttérbe szorult az egyéb hatáskörök, elsősorban a hagyatéki ügyek tárgyalása és a végrehajtások elrendelése mellett. A minisztérium célkitűzése az volt, hogy a közjegyzők elérjék legalább az 1960-as évek okiratszerkesztési átlagát, vagyis minden közjegyzőre havi 7-8 közjegyzői okirat jusson. Ennyire akarták felemelni az akkori havi 5-6 darabos okirat-számot, majd a távlati célkitűzés szerint elérni a havi 10-15 egy közjegyzőre jutó forgalmat.

¹⁸ *A lakások elosztásáról és a lakásbérletről szóló 1/1971. (II. 8.) Korm. rendelet végrehajtására kiadott rendeletekkel kapcsolatos állami közjegyzői feladatok.* 1–2. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-D.

¹⁹ „Az 1958-ban hozott párthatározatok az 1961 és 1975 közötti másfél évtizedre 1 millió lakás felépítését irányozták elő. Ezt mintegy 50 ezerrel teljesítette túl az építőipar. 1976 és 1980 között folytatódott ez a gyors ütemű építkezés. Öt év alatt 453 ezer új lakás épült fel. [...] A városi és a falusi lakásépítési aktivitás között lényeges különbséget jelentett az is, hogy míg a falusi lakások szinte kizárólag magánérőből (hitellel vagy hitel nélkül) épültek, a városi lakások között nagyon magas volt az államilag vagy a vállalatok által kiemelten szubvenzionált úgynevezett tanácsi kiutalású vagy szövetkezeti lakások aránya.” Lásd: ROMSICS: *i. m.*, 481., 484.

²⁰ *Az IM 205/1976. (IK 11.) IM tájékoztatója az OTP beruházásában épült, általa értékesített öröklakásokkal és az állami eszközökből megvalósuló tanácsi értékesítésű (szövetkezeti) lakásokkal kapcsolatos hagyatéki ügyekben és a házastársi közös vagyon megosztása iránti perekben folytatandó eljárásról*, 4. In: IM iratai, MNL-OL XI-E-1-s.

Ügy vélték: a közjegyzői okiratok után járó prémium bevezetése lenne erre a megfelelő megoldás.

Az okirati prémium bevezetésével egyetértett a Pénzügyminisztérium is, arra számítva, hogy az állami illetékbevétele növekedése kompenzálja majd a közjegyzőknek kifizetett összegeket. Egyedül az Ügyvédi ügyek csoportja emelt kifogást a tervezett intézkedés ellen, mert azt gondolták: az okirati prémium bevezetésétől nem várható többletbevétele, hiszen a másik oldalon kevesebb lesz – az ügyvédek visszaesett forgalmából eredően – az állami jövedelem. Az ügyvédek tehervállalási képességét ugyanis hátrányosan befolyásolja, ha az ügyfelek az állami közjegyzőkhöz is fordulhatnak okiratszerkesztési igényeikkel.

Végül az a megoldás született, hogy okiratonként húsz forint prémium illette meg a közjegyzőket, ami már a bevezetés időpontjában is alacsony összeg volt és változatlan maradt a rendszerváltásig. Ennek tükrében nem csodálható, hogy sok közjegyző, különösen a '80-as években, amikor ez a pénzösszeg már elvesztette értékét, fel sem vette az okirati prémiumok összegét. Az intézkedés ráadásul két előre nem látott hatással járt: egyrészt a bírósági vezetők a közjegyzői fizetések emelésénél, a jutalmaknál figyelembe vették a jövőbeli okirati prémiumok várható összegét, másrészt a bírák sem viszonyultak pozitívan ehhez a juttatáshoz. Így a Bírósági Főosztály intézkedése – ösztönző erő hiányában – nem érte el a célzott hatást.²¹

Az 1980-as években részben a gazdaság átalakításával, részben pedig a magántulajdonban lévő személygépkocsik tömeges elterjedésével összefüggésben új feladatok jelentek meg a közjegyzői munkában. Ebben az időszakban olyan jogszabályok jelentek meg, amelyek célja a másodlagos gazdaság erősítése, így például a kiskereskedelem és a vendéglátás területén a szerződéses üzemeltetés, „a gebines forma” elterjesztése volt. A vonatkozó jogszabályok szerint az üzletek szerződéses üzemeltetés céljára történő átadására vagy bérbeadására csak közjegyző jelenlétében megtartott versenytárgyaláson kerülhetett sor. Mivel a versenytárgyalás megtartásával összefüggő közjegyzői feladatok miatt nem módosították a közjegyzői rendtartást, a minisztérium elvi állásfoglalás kiadásával kívánta rendezni a jogszabály hiátusát.

A közjegyző csak akkor vehetett részt a versenytárgyaláson, ha teljesültek a következő feltételek:

- a gazdálkodó szervezet a versenytárgyalást legalább harminc nappal megelőzően meghirdette a versenytárgyalás időpontját a helyi vagy az országos napilapokban;
- a versenytárgyalás helyét és idejét a közjegyzővel előzetesen egyeztették;
- a versenytárgyalásra jelentkezők írásban érkezett anyagait a közjegyzőnek bemutatták, valamint
- a versenytárgyaláson részt vett a gazdálkodó szervezet vezetője, aki a tárgyaláson nyilatkozott arról, hogy kik vehetnek részt a versenytárgyaláson.

²¹ A közjegyzők okirat szerkesztési tevékenységének vizsgálata és értékelése a 103/1974. (IK 5.) IM utasításra figyelemmel, 32.009/1977. IM III/2., 158. In: IM iratai, MNL-OL XI-E-1-s.

A közjegyző előzetes feladata volt a versenytárgyaláson részt vett személyek személyazonosságának ellenőrzése, a meghatalmazások vizsgálata. Az eseményről felvett ténytanúsítási jegyzőkönyv pedig tartalmazott minden olyan jogilag releváns mozzanatot, ami a tárgyaláson lezajlott. A közjegyző akkor is köteles volt részt venni a tárgyaláson, ha nem volt, vagy ha csak egy személy volt a jelentkező. A közjegyző eljárásáért eljárási illetéket kellett leróni, valamint a Belkereskedelmi Minisztérium kezdeményezésére bevezették, hogy a közjegyző esetenként 150-300 forint tiszteletdíjban részesüljön az érintett gazdálkodó szervezettől, így ezekben az esetekben nem járt az okirati prémium.²²

Az 1980-as években a hiánygazdaság egyik jellemzője volt, hogy gyakorivá vált a magán-személyek között a MERKUR vállalat gépkocsi-előjegyzéseinek, illetve a leszállított gépkocsiknak az átruházása. A hiány miatt a használt, pár évet futott autókat is az új kocsik fogyasztói ára felett lehetett eladni. A gazdasági spekuláció letörése érdekében a Minisztertanács 1979-ben rendeletet adott ki, amely csak a közvetlen hozzátartozók közötti viszonylatban tette lehetővé a gépkocsi-előjegyzések és a három év alatti gépkocsi tulajdonjogának átruházását. A minisztérium a közjegyzői gyakorlat egységesítése érdekében olyan állásfoglalást adott ki, hogy az eredeti tulajdonos közeli hozzátartozója (engedményes) a saját közeli hozzátartozójának is átruházhatja a gépkocsit, így egyes esetekben egy átruházási láncolat alakulhatott ki. A közjegyző eljárásáért az okirati illeték mellett idő szerinti díj felszámítására volt jogosult. A jogszabály a célját nem érthette el, mert az elidegenítési tilalom alatt haszonkölcsön szerződés megkötésével meg lehetett kerülni ezt a korlátot.²³

1980. január 1-jén léptek hatályba a bírósági végrehajtásról szóló jogszabályok rendelkezései, amelyek az állami közjegyzők hatáskörébe is több feladatot telepítettek.²⁴ A minisztérium a jogszabály-alkalmazás kezdeti problémáinak kiküszöbölésére, a vitás kérdések eldöntésére tájékoztatót bocsátott ki. Állandó probléma volt, hogy a végrehajtást kérők hiányos adatokkal nyújtották be a végrehajtási lapot. Ebben a körben kérdésként az merült fel, hogy ha a hiánypótlás kiadása után a végrehajtást kérő nem teljesíti a közjegyző végzését, akkor a végrehajtható okirat kiállítását meg kell-e tagadni vagy pedig el kell utasítani. A Legfelsőbb Bíróság a kérdést PK 428. számú állásfoglalásában úgy döntötte el, hogy ilyen esetben a végrehajtási lap kiállítása iránti kérelmet el kell utasítani.

A jogszabály helytelen értelmezéséből fakadt, hogy több bíróság, illetve közjegyző a szövetkezetekkel szemben is alkalmazta az állami szervekre vonatkozó szigorúbb szabályokat, holott e szerveket a jogszabály nem sorolta az állami szervek fogalmi körébe.

A jogszabály a közjegyző hatáskörébe telepítette a munkaügyi, szövetkezeti döntőbizottság, valamint a munkáltató, illetve a szövetkezeti szerv olyan határozatainak

²² *Közjegyzők részvétele a versenytárgyalásokon*, 33.429/1980. IM III/2., 3., *Közjegyzők tiszteletdíja a versenytárgyalásokon*, 33.085/1981. IM III/2., 1. In: IM iratai, MNL-OL XIX_E-1-s.

²³ *Állásfoglalás a MERKUR személygépkocsik forgalmával kapcsolatban*, 33.103/1980. IM III/2. 3+1. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-s.

²⁴ 1979. évi 18. tvr. és 14/1979. (IX. 17.) IM rendelet a bírósági végrehajtásról. In: szerk. VIDA István: *A bírósági végrehajtás szabályai (A Legfelsőbb Bíróság állásfoglalásaival)*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983, 548.

végrehajtását, amelyek a munkaügyi bíróság határozatával emelkedtek jogerőre. Sokan ebből azt a jogi következtetést vonták le, hogy a munkaügyi bíróság sem állíthat ki a saját határozatára végrehajtási lapot. Ez az értelmezés ugyanakkor a tájékoztató szerint téves volt, mert a munkaügyi bíróság a bírósági végrehajtásról szóló törvényerejű rendelet 1. §-a szerinti bíróság, amely jogosult a végrehajtási lap kibocsátására. A helytelen bírósági és közjegyzői gyakorlat vezetett arra, hogy több esetben is előnyben részesítették a végrehajtási lap kiállítását a közvetlen letiltás kibocsátása helyett. Ezért a minisztériumi tájékoztató hangsúlyozta, hogy a bírósági végrehajtási eljárás egyik fontos alapelve a munkabérré és egyéb járandóságra vezetett végrehajtás előtérbe helyezése. A közjegyzőnek azonban a közvetlen letiltás elrendelésénél is be kellett tartania a garanciális szabályokat, nevezetesen: törekedni kellett arra, hogy az adós a letiltó végzést átvegye.

Speciális szabályok vonatkoztak a helyi közlekedési vállalatok menet- és pótdíjbehajtásával kapcsolatos ügyeire. Mivel a bírósági végrehajtási eljárásról szóló jogszabály szerint kizárólag az adós lakóhelye szerint illetékes közjegyző bocsáthatta ki a letiltó végzést, így az ország területén lévő összes közjegyző kaphatott ilyen kérelmet a közlekedési vállalatól. A Budapesti Közlekedési Vállalat (BKV) esetén a vállalat Pótdíjazási csoportja járt el végrehajtást kérőként, és az egyszerűsített eljárás jellemzője volt az is, hogy tértivevény helyett a postakönyvet is el kellett fogadni az előzetes felhívás megtörténtének igazolására. A BKV az illetéket átalányban róttá le és általa készített formanyomtatványon terjesztette elő végrehajtási kérelmét.²⁵

A hagyatéki eljárásról szóló 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet 66. § (4) bekezdése szerint a közjegyzőnek a hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedésének megállapításával egyidejűleg intézkednie kellett a hagyatékkal összefüggésben letétbe helyezett készpénz, takarékettkönyv vagy más értéktárgy kiutalása iránt. A legtöbb bíróságon ez azt jelentette, hogy a közjegyző értesítése alapján a bíró intézkedett a letét kiutalása felől. Ezzel szemben a Fővárosi Bíróságon az a gyakorlat alakult ki, hogy a hagyatékkal összefüggő bírósági letéteket a közjegyző utalta ki. Ilyenkor a közjegyző vizsgálta azt a körülményt is, hogy volt-e a jogosultnak köztartozása. A két, egymással ellentétes gyakorlat feloldására a Fővárosi Bíróság kezdeményezte a vonatkozó rendelet módosítását.²⁶

A szocialista társadalmi rendben kivételesnek számított a közjegyzői névalírás-hitelesítés. A belföldi forgalomban a jogi szabályozás miatt egyszerűen nem volt rá szükség. A közjegyzők szinte csak a külkereskedelmi vállalatoknak és a nemzetközi vonatkozású jogi ügyekben készítettek aláírási címpéldányokat. Egy nemzetközi szabadalmi ügyben a Villamosenergia Kutató Intézet (VEIKI) kívánt úgy címpéldányt készíttetni a közjegyzővel, hogy a képviseletre jogosult személy által már aláírt okiraton az aláírás valóságáról nem nyilatkozott volna az aláíró személy, hanem a vállalati jogtanácsos az aláíró személy jogosultságát és az aláírás valóságát a vállalati képviseleti könyv adataival igazolta volna.

²⁵ *Tájékoztató a bírósági végrehajtásról szóló új jogszabályok alkalmazásával kapcsolatban felmerült kezdeti problémákról*, 33.308/1981. IM III/2.; *A helyi tömegközlekedési vállalatok menet és pótdíj követelésének behajtásával kapcsolatos közjegyzői feladatok*, 1980. április 15., 33.111/1980. IM III/2.4. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-s.

²⁶ *Bírósági letét közjegyző általi kiutalása*, 33.119/1986. IM III/2., 85. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-s.

A minisztérium az állásfoglalást kérő VEIKI levelére válaszolva leszögezte, hogy a képviselői könyvből nem állapítható meg az aláíró vállalati vezető személyazonossága, hiszen az csak az aláíró cégjegyzési jogosultságát tartalmazza. A közjegyzők helyesen jártak el, amikor meggyőződtek az aláíró személyazonosságáról és a cégjegyzési jogosultságról, és csak ezt követően adták ki a félnek a hitelesítési záradékot tartalmazó nyomtatványt.²⁷

Az állami közjegyzői tevékenység lényeges eleme volt, hogy a közjegyző tevékenysége után a felek illetéket fizettek. A hagyatéki eljárás után fizetendő illetéket az illetékhivatal szabta ki. Ha azonban a közjegyző megállapította a túlélő házastárs házassági vagyoni közösségi igényét, akkor az államnak járó illetéket már a közjegyző szedte be, mert ezt a cselekményt úgy tekintette a jogalkotó, hogy a közjegyző okiratot készített. Ha a fél a közjegyzői hivatalban nem tudta leróni az illetéket, úgy ezt követően már az illetékhivatal járt el annak beszéde érdekében.

A közjegyzői okiratok készítésénél az volt az alapvető szabály, hogy az eljárásért fizetendő illeték magában foglalta az ügyfelenként egy darab hiteles kiadmány díját is. A jegyzőkönyvbe foglalt tanúsítványoknál az eljárásra fordított időt kellett alapul venni.

A megállapítások figyelembevételével készült egy javaslat, amely az illetékjogszabályok felülvizsgálatára irányult. A minisztérium úgy gondolta: a hagyatéki eljárási illeték módosításánál nem lehet egységes mértéket alkalmazni, hanem degresszív skála szerint kell meghatározni az új illetékmértéket, mivel a hagyatéki vagyonok értéke folyamatosan emelkedő tendenciát mutat. A közjegyzői okirati illetékeknél az idő szerinti illetékeket kellett felülvizsgálni, mivel azok tételei nem tartottak lépést az inflációval és az árak emelkedésével. Ugyanez vonatkozott a jegyzőkönyvi tanúsítványok illetékére is. Arra is javaslatot tettek, hogy ha a közjegyző a panasznapon az ügyfél részére jogi tanácsot ad, akkor díj megállapítása lenne indokolt. Ezeknek a kérdéseknek a rendezése azonban átcsúszott a rendszerváltás idejére, amikor már az új, latin típusú közjegyzőség működéséhez készült díjrendelet.²⁸

3. KÖZJEGYZŐI KONFERENCIÁK, ÉRTEKEZLETEK TARTÁSA, TOVÁBBKÉPZÉSI ANYAGOK KIADÁSA

A minisztérium a közjegyzőség helyzetének konszolidálását követően egyre több figyelmet tudott fordítani a közjegyzők képzésére. Ennek fontos részét tették ki a különböző szakmai értekezletek, konferenciák. A közjegyzők rendszeresen részt vettek a polgári bírácoknak szervezett továbbképzéseken is, ahol részben szakmai, részben pedig ideológiai kérdéseket vitattak meg. Az 1960-as és az 1970-es években elterjedt gyakorlat volt, hogy bírósági értekezleteken beszéltek meg az MSZMP pártkongresszusainak anyagát. A közjegyzői

²⁷ Névalírás közjegyzői hitelesítésével kapcsolatos állásfoglalás, 42.072/1988. IM IV/3., 6. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-s.

²⁸ Illetékjogszabályok alkalmazása a közjegyzői gyakorlatban, 30.442/1988. IM III/2., 54+7. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-s.

képzések tematikáját egyrészt a közjegyzőség általános helyzete, másrészt pedig az aktuális, új polgári jogi jogszabályok hatálybalépése szabta meg.

A kezdő közjegyzők bentlakásos, szervezett tanfolyamának egyik fő célja nemcsak a közjegyzői tevékenység főbb ágainak megismertetése volt a gyakorlattal nem vagy alig rendelkező közjegyzők számára, hanem annak megakadályozása is, hogy a kezdő közjegyző a helyi iratminták használatával lemásolja az előd közjegyző esetleges hibás gyakorlatát. Így ezeket a tanfolyamokat a kezdő bírák tanfolyamával párhuzamosan, 1964-től kezdve folyamatosan megrendezték az IM pilisszentkereszti oktatási központjában.

Fontos szerepe volt a közjegyzői gyakorlat egységesítésében annak is, hogy 1964-ben az ország összes megyei bíróságának polgári kollégiuma megvitatta az öröklési ügyekben folytatott bírósági, valamint a közjegyzők hagyatéki eljárási gyakorlatát.

Az 1967-ben rendezett közjegyzői konferencia két tárgya egyrészt a közjegyzői határozatok szerkesztése, másrészt az új illetékjogszabályok alkalmazása volt.²⁹

Az 1970-es évek elejéig a minisztérium Bírósági Főosztálya keretében az Elvi Osztályon dolgozott Szolcsánszky Vilmos, aki meghatározó szerepet töltött be a közjegyzői képzések megtartásában. A nevéhez fűződnek olyan alapvető képzési tematikák, mint a közjegyzői ügyvitel kérdései, a hagyatéki eljárás egyes kérdései, az okiratszerkesztéssel kapcsolatos kérdések, valamint az új ingatlan-nyilvántartási rendszernek a közjegyzők munkáját érintő szabályairól szóló oktatási anyagok kidolgozása.

A közjegyzői ügyvitel szabályainak ismertetésénél fontos alapelv volt, hogy az ügyviteli szabályok pontos betartása elengedhetetlen a közjegyzők részéről, ugyanakkor ez nem lehetett öncélú követelmény, mivel az elérendő cél a közjegyzői tevékenység színvonalának emelése volt. A hagyatéki eljárási tanfolyam a közjegyzői gyakorlat egységesítésére törekedett. Az okiratszerkesztési tanfolyam részben anyagi jogi, részben pedig eljárásjogi kérdéseket tárgyalt. Ugyanakkor feladatának tekintette, hogy a közjegyzők ne használjanak a magyar nyelvtől idegen, kizárólag a jogászok számára érthető szövegezést, szófordulatokat.

1972-ben a telekkönyvi és a földhivatali rendszer egységesítésével létrejött az egységes ingatlan-nyilvántartás rendszere. A közjegyzők ennek kapcsán, a képzésük során foglalkoztak a telekkönyvi betétmásolat és a szemle közötti különbséggel, a devizakülföldi örökös esetén követendő eljárással, illetve az ingatlanok állami tulajdonba vételét szabályozó jogszabályokkal.³⁰

²⁹ Jelentés az állami közjegyzők működésének tapasztalatairól... i. m., 3–4.

³⁰ IM Oktatási Osztály: Vázlat „A közjegyzői ügyvitel kérdései” című témának a közjegyzők továbbképzése keretében történő megbeszéléséhez, 1970. május 22., 7., IM Bírósági Főosztály, Elvi Osztály: A hagyatéki eljárás egyes kérdései, 1971. április 22., 7., IM Oktatási Osztály: Vázlat „Az okiratszerkesztéssel kapcsolatos kérdések” című témának a közjegyzők továbbképzése keretében történő megbeszéléséhez, 1971. november 25., 9.; Az új ingatlan-nyilvántartási rendszernek a közjegyzők munkáját érintő szabályairól, 32.230/1972. IM III/2., 1972. április 12., 8. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-s.

1974-ben Szolcsánszky Vilmost nevezték ki a Budapesti Állami Közjegyzők Irodája vezetőjének, így a közjegyzői felügyelet konkrét gyakorlását a minisztérium Bírósági Főosztályán Pallósi Gizella korábbi ráckevei állami közjegyző vette át.

1974-ben szintén az okiratszerkesztés egyes kérdéseit tárgyalták meg a közjegyzők, azonban a tanfolyam központi témáját az akkor frissen bevezetett okirati prémium kérdései alkották.

1982-ben a minisztérium Oktatási Központjában Némethné Bokor Klára a közjegyzői munka nemzetközi kérdéseiről, Pallósi Gizella a hagyatéki eljárásról, Szolcsánszky Vilmos az okiratszerkesztésről, Kovács László a tulajdonjogról, Gyulai Dezső a közjegyzők végrehajtási feladatairól, míg Bókai Judit, a Budapesti Állami Közjegyzők Irodájának vezetőhelyettese az illetékekkel kapcsolatos rendelkezésekről tartott előadást a kezdő közjegyzőknek.

A közjegyzői munkában egyre hangsúlyosabb lett az illetéktörvény alkalmazása, ezért 1983-ban ebben a tárgykörben szerveztek tanfolyamot.

1985-ben a tematika egy kérdésben változott. Hatályba lépett az utolsó szocialista közjegyzői rendtartás, így ennek megtárgyalása szerepelt még a tanfolyamon, kiegészítve az 1982. évi tematikát.

Az 1987. évben előtérbe kerültek a regionális, a megyei bíróságokon tartott közjegyzői tanácskozások, amelyeken a polgári ügyszakos bírák is részt vettek. Az előadó Bókai Judit volt, a téma pedig az okiratszerkesztés gyakorlata és a földtörvény rendelkezései. Az utolsó, még az állami közjegyzőség korszakához kapcsolódó előadássorozatot a jogellenesen külföldön tartózkodó magánszemélyek ingatlantulajdonának átszállásával kapcsolatos eljárásról szintén Bókai Judit tartotta.³¹

Az Igazságügyi Minisztérium Oktatási, valamint az Elvi Osztálya 1966. júliusban kiadta a Közjegyzői Iratmintatárat, Bányai Mihály celldömölki állami közjegyző és Szolcsánszky Vilmos minisztériumi főelőadó közös munkáját.³² A kiadvány megjelentetése régi hagyományt követett, a közjegyzőség történetének polgári korszakában a kezdetektől fogva több ilyen jellegű jogi segédeszköz jelent meg. A legutolsót Berzsenyi László közjegyző adta ki 1930-ban, Keszthelyen.

Az iratmintatár ötven címszóba csoportosította a szerződéseket, a nemperes eljárások végzéseit, valamint a hitelesítéssel kapcsolatos záradékokat és a jegyzőkönyveket. Kiemelt

³¹ IM Oktatási Osztály: *Az okiratszerkesztéssel kapcsolatos egyes eljárásjogi és anyagi jogi rendelkezések*, 24.006/1974. IM II/2., 1974. október 29., 8., 1983. EL VIII.A. 9. *Feljegyzés a közjegyzőknek 1982. november 8. napján tartott konferenciájáról*, 6.; *Az 1982. március 29 – április 2. közötti időre szervezett közjegyzői tanfolyam tematikája*, 33.123/1982. IM III/2, 7., *A közjegyzők tanfolyamának tematikája 1985. november 18–22.*, 24.096/1985. IM II/2., 2., *Közjegyzői tanácskozás 1987. (több megyei bíróság) 1987. október–december*, 6., Meghívó, 1988. február 10., 1. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-s.

³² Dr. Bányai Mihály (1919–1990) 1949–1951 között vasvári, majd 1951–1954 között szombathelyi, 1954–1957 között ismét vasvári, majd 1957–1976 között celldömölki állami közjegyző. 1976. december 31-én megszűntették a Celldömölki Járásbíróságot, mert beolvadt a Sárvári Járásbíróságba. Ekkor Bányai megvált igazságügyi szolgálatától. Jogtanácsosként a KERIPAR celldömölki gyárában helyezkedett el. Társszerkesztője volt a Közjegyzői Iratmintatárnak és bevonták a készülő Igazságügyi Iratmintatár szerkesztési munkáiba is. Cikkei: *Az örökség visszautasítása*, *Magyar Jog*, 1965/5, 267.; *A hagyatéki eljárás egyes kérdései*, *Magyar Jog és Külföldi Szemle*, 1975/1, 38–40.

szerepet kaptak az előzetes bizonyítási, a takarékbetétkönyv-megsemmisítési, valamint a hagyatéki eljárás mintái. A szerződések sorában az adásvételi szerződés mintái kitertek a belterületi, a mezőgazdasági ingatlanokra kötött ügyletekre, a fogyatékos személyek szerződéseire, valamint a haszonélvezeti jog alapítására és a visszavásárlási jog kikötésére. A közös tulajdont megszüntető szerződések, a csereszerződések, a tartási és életjáradéki szerződések, valamint a házassági vagyoni közösséget megszüntető szerződések alkották a kötetmi ügyletek második részét. Az öröklési joghoz kapcsolódó tartási, életjáradéki, öröklési szerződések és a végrendeletek különböző típusai zárták az okiratok körét. A hitelesítések közé felvették a peren kívüli eskü (affidavit) intézményét is, holott annak alkalmazására a magyar jogban nem, hanem csak külföldi viszonylatban kerülhetett sor. Az iratmintatár szerkesztői a nemperes eljárásoknál törekedtek arra, hogy ezek minden lényeges eljárási lépésére használható formulákat adjanak a gyakorló közjegyző számára.

A Bányai–Szolcsánszky féle iratmintatár a szerkesztése idején fellelhető közjegyzői irattípusok, gyakorlati minták begyűjtésével készült. Jelentősége az állami közjegyzőség idején kiemelt jelentőségű volt, mivel a kezdő, sokszor szakvizsga nélkül kinevezett közjegyzők számára csak ez a jogi segédeszköz állt rendelkezésre. Használhatóságát mutatja, hogy egyes mintái – némi módosítással – még a rendszerváltást követően is alkalmazhatóak voltak. A minisztérium az iratmintatár bevezetésekor külön tanfolyam keretében adott eligazítást a formulák használhatóságáról.

1969-ben igazságügy-miniszteri rendelet módosította a hagyatéki eljárásról szóló rendeletet. Az Oktatási Osztály ezért – a jogszabályváltozásra tekintettel – hét iratmintával egészítette ki az iratminta-gyűjteményt.

További iratmintatár már nem jelent meg az állami közjegyzők számára, azonban 1981-ben a minisztérium a hagyatéki eljárásban három nyomtatványt rendszeresített, úgymint a hagyatéki tárgyalási jegyzőkönyvet, a pót-hagyatékátadó végzést és az öröklési bizonyítványt.³³

4. FELÜGYELETI INTÉZKEDÉSEK A KÖZJEGYZŐSÉG HELYZETÉNEK RENDEZÉSÉRE

Az egyes megyei bíróságok között a közjegyzői ügyforgalom egyenlőtlenül oszlott meg. Egyes megyékben szükségessé vált új közjegyzői állások rendszeresítése, míg más megyékben a statisztikai adatok alapján már nem volt indokolt egyes közjegyzői állások fenntartása. 1957-ben ezért a minisztérium bekérte a megyei bíróságok elnökeinek véleményét, hogy újból meg tudja határozni a megadott létszámkereten belül a közjegyzői állások megyénként történő megoszlását.

³³ Szerk. BÁNYAI Mihály – SZOLCSÁNSZKY Vilmos: *Közjegyzői iratmintatár*, Budapest, 1966, 64.; *IM Oktatási Osztály Közjegyzői iratmintatár kiegészítése*, Budapest, 1969, 9.; *Hagyatéki eljárási nyomtatvány rendszeresítése*, 33.401/1980. IM III/2., 1981. március 23., 1. In: *IM iratai*, MNL-OL XIX_E-1-s.

A közjegyzői állások megszüntetése a Szabolcs-Szatmár Megyei Bíróság területén a bakalórántházi, a Pest Megyei Bíróság területén a váci második, a Tolna Megyei Bíróság területén a szekszárdi második, a Fejér Megyei Bíróság területén a székesfehérvári harmadik, a Veszprémi Megyei Bíróság területén a veszprémi második közjegyzői állást érintette. Ezeket az állásokat 1957 augusztusában létesítették, és még ugyanazon év novemberében tettek javaslatot a megszüntetésükre a közjegyzői állások átcsoportosításával. A helyzet rendezését megkönnyítette, hogy az újonnan létesített állásokat még nem töltötték be.

Voltak olyan közjegyzői körzetek is, ahol viszont nagy volt az ügyhátralék, így Pásztón egyévi, Kiskunfélegyházán pedig tízhavi érkezésnek megfelelő hagyatéki ügyhátralék halmozódott fel. Ezekre a helyekre más megye területéről rendeltek ki közjegyzőket az ügyhátralék ledolgozására.

Az átcsoportosítással jött létre Mezőkövesden és Kalocsán a második, Gyöngyösön a harmadik, Szegeden a negyedik és Debrecenben a hatodik közjegyzői állás.³⁴

Szolnokon a folyamatosan növekvő ügyérkezés miatt kellett második közjegyzői állást létesíteni, mivel a nagy ügyhátralék miatt a közjegyző már nem tudta egyedül ellátni a munkáját. A minisztériumi előterjesztés alapján így létrehozták a második szolnoki álláshelyet.

1966-ban az Elnöki Tanács határozata alapján megszűnt a pétervásárai járás. Így a járásbíróság és a közjegyzői székhelyet is összevonták az Egri Járásbírósággal. Tatabányán az 1960-as évek elején nem volt rendszeresítve közjegyzői állás, így a közjegyzői feladatokat a bíróság elnöke által kijelölt polgári ügyszakos bíró látta el. 1967-ben azonban már évi 1328 volt a tatabányai bíróság területén az ügyérkezés, így szükségessé vált egy új közjegyzői állás létesítése. A helyzet súlyosságát mutatta, hogy a megyei és a városi pártszervek is foglalkoztak a lakosság helyzetét érintő kérdéssel. A problémát végül úgy sikerült megoldani, hogy egy komáromi járásbírósági titkári állást alakították át közjegyzői státusszá.

Az 1960-as években nemcsak a közjegyzői, hanem sokszor a bírói állások betöltése is nagy nehézséget okozott, ezért a Gyulai Megyei Bíróság elnöke egy olyan előterjesztést tett, hogy egyes közjegyzőket átmeneti időre bíznanak meg bírói teendők ellátásával. A minisztérium ezért a statisztikai adatok felhasználásával átfogó vizsgálatot végzett annak érdekében, hogy az előterjesztés tárgyában állást tudjon foglalni. A megyei elnökök véleményének kikérését követően összeállt ugyan egy közjegyzői névsor, azonban végül a minisztérium nem támogatta ezt a kezdeményezést. Csupán annyi valósult meg, hogy egy-két közjegyzői állást véglegesen bírói állássá alakítottak át.³⁵

Az állami közjegyzők hátrányos helyzete nemcsak a bírákhoz viszonyított alacsonyabb jövedelmükből, hanem egyéb munkajogi megkülönböztetésükből is eredt. 1967-ben jelent

³⁴ A közjegyzői állások átcsoportosítása a megyék között, 2614/1957. IM I/2., 1957. november 6., 9. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-s.

³⁵ Szolnoki Megyei Bíróság elnöke 1962. El. VI. G. 34/2. szám: Közjegyzői állás szervezése, 1963. április 25., 10., 1966. El. VI. B. 7/1/2. szám: Dr. Bartos György pétervásárai állami közjegyző áthelyezés iránti kérelme, 1966. május 13., 7., 12.574/1968. IM I/2. Dr. Vörös Lajosné dr. Anders Ilona Tatabányára közjegyzővé kinevezése, 1968. július 16., 13., Megyei Bíróság elnöke, Gyula El. VI. C. 14. szám: Közjegyzőknek bírói teendőkkel való megbízatása, 1960. június 29., 24. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-s.

meg a Munka Törvénykönyve, amely nem orvosolta, hogy a közjegyzőket csak évi hat munkanap pótszabadság illette meg. Ezenkívül a közjegyzők az otthoni munkavégzés kedvezményében sem részesülhettek – sok bírósági titkár azért sem vállalta a közjegyzői kinevezést, mert úgy ítélte meg: ezzel a ténnyel is kifejezésre jut a közjegyzői hivatás „lebecsülése”. A minisztérium részéről e kérdésben nem született átfogó rendezés, hanem a megyei bírósági elnökök hatáskörébe utalták, hogy rendkívüli pótszabadság adásával mennyire ismerik el a közjegyzők munkáját.

Amint azt már korábban említettem, a minisztérium sokat remélt a közjegyzői okiratok készítése után járó prémium bevezetésétől. A prémium kifizetésének feltétele a megfelelő színvonalú, hátralékmentes ügyintézés volt. A Hajdú-Bihar Megyei Bíróság elnöke jelezte a minisztériumnak, hogy közjegyzőihiány miatt nagy ügyhátralék halmozódott fel, ugyanakkor méltánytalan volna, ha a hivatalban lévő közjegyzők elesnének az általuk készített okiratok után járó prémiumtól. A minisztérium álláspontja az volt, hogy a jogszabály pusztán az okirati prémium kifizetésének keretfeltételeit határozta meg, ugyanakkor a kifizetési feltételek teljesítését a járásbíró elnöke állapíthatja meg az összes körülmény mérlegelésével.

Az állami közjegyzői állások megüresedését sokszor az okozta, hogy a megyei bíróságok elnökei a szabad bírói állásokat közjegyzők bíróné választásával töltötték be. Így több alkalommal is a közjegyzők csak pár hónapot töltöttek ezen a területen. A közjegyzői állás presztízsére káros gyakorlaton a minisztérium csak kevés sikerrel tudott változtatni. A megyei elnökök inkább felvállalták, hogy közjegyzői állásokat szüntetnek meg, illetve tartósan üresen marad egy-egy közjegyzői hely, minthogy az ítélezési tevékenység folyamatossága megszakadjon.

Az 1984-ben kiadott közjegyzői rendtartás törölte az államosított közjegyzők nevéből az „állami” szót, így a címetáblákon, a pecséteken és a nyomtatványokon is cserélni kellett a feliratokat. Ez azonban csak formai jellegű intézkedés volt, mert a jogszabály az intézmény lényegén nem változtatott.

A végrehajtási törvény hatálybalépése radikálisan megnövelte a közjegyzők munkaterheit. Az ország legtöbb bíróságán a folyamatban lévő közjegyzői ügyek száma meghaladta a hagyatéki ügyek mennyiségét. Így a Balassagyarmati Megyei Bíróság elnöke felvetette az országos vezetői értekezleten, hogy arányosítsák a bírósági végrehajtói és a közjegyzői állások számát. A minisztérium ugyanakkor arra helyezte a hangsúlyt, hogy elsősorban a még betöltetlen közjegyzői állásokra kell a közjegyzőket kinevezni, mert csak akkor lehet majd látni a tényleges szakemberhiányt a közjegyzői területen. Ehhez az állásponthoz csatlakozott a megyei bírósági elnökök többsége is, így az átszervezési intézkedés elmaradt.³⁶

³⁶ *Közjegyzőkkel kapcsolatos jelentés*, 32.265/1970. IM III/2., 1970. július 1., 11.; *Közjegyzői okirat készítése után járó prémium feltételeinek vizsgálata*, 32.097/1974. IM III/2., 1974. június 28., 3.; *Feljegyzés* (Pallósi Gizella), 20.442/2/1977. IM II/1., 1977. december 30., 2.; *A közjegyző elnevezések és az ezzel kapcsolatos intézkedések*, 30.553/1984. IM III/2., 1984. július 10., 2.; *A végrehajtói és közjegyzői létszám arányosítása az új végrehajtási jogszabályok figyelembevételével*. 33.080/1984. IM III/2., 86. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-s.

5. AZ UTOLSÓ SZOCIALISTA KÖZJEGYZŐI RENDTARTÁS KODIFIKÁCIÓS MUNKÁLATAI

Az állami közjegyzőkről és a közjegyzői hatáskörbe utalt eljárásról szóló utasítás újraszabályozására Pallósi Gizella javaslatára Böör Péter főosztályvezető tett indítványt. Az ezt szabályozó 50/1954. (IK 20.) IM utasítás korszerű jogszabállyal való felváltásának indoka – az elavultságán kívül – az volt, hogy az 1974. évi 24. tvr. szerint állampolgárok jogait vagy kötelezettségeit közvetlenül érintő rendelkezést nem lehetett utasítás formájában kiadni.

A minisztérium a közjegyzői rendtartás téziseinek kidolgozására egy kodifikációs bizottságot állított fel, amelynek tagjai gyakorló közjegyzők és bírák (volt közjegyzők) voltak. A közjegyzői szervezet és hatáskör téziseit Lencsés Gyuláné szekszárdi megyei bírósági elnökhelyettes, a közjegyzői okiratok témáját Kószó István szegedi megyei bírósági bíró, a tanúsítványokat Perczel Rita mohácsi állami közjegyző, a váltóóvás kérdéseit Bókai Judit budapesti állami közjegyző, míg az okiratok és értékpapírok megsemmisítési eljárását Kerék Lajosné kecskeméti állami közjegyző tekintette át.

A kodifikációs bizottság tagjai a munka felgyorsítása érdekében értekezletet is tartottak a minisztériumban 1979. október 25-én. Kószó István a közjegyzői okiratok újraszabályozása keretében javasolta, hogy egyszerűsítsék a közjegyző nevét, mivel minden közjegyző csak „állami” lehet, így elegendő a tisztség megjelölésére a közjegyző elnevezés. A fogyasztóknak személyek közjegyzői okiratai és végrendeleteik elkészítése tekintetében indítványozta, hogy az új szabályozás kerüljön összhangba a Ptk. rendelkezéseivel. A közokirati hatályú letétbe helyezés szabályainak egyszerűsítésére olyan javaslatot tett, hogy csak a magánokirat letételének időpontjától legyen olyan hatálya az iratnak, mint a közjegyzői okiratnak.

Lencsés Gyuláné a közjegyzői szervezet és hatáskör tárgyában azt javasolta, hogy a közjegyző pecsétje a népköztársaság megjelölésén kívül tartalmazza a járási, városi vagy kerületi megnevezést és a közjegyző szót. A közjegyzői összeférhetlenség szabályait a bírói szervezeti törvény rendelkezéseivel összhangban szabta volna meg. A közjegyzők felügyelete pedig megoszlott volna a járásbíróság, a megyei bíróság és a minisztérium között. A közjegyző akadályoztatása esetén a közjegyzői feladatokat a bíróság látta volna el.

Perczel Rita a tanúsítványok területén külön nevesítette volna a tárgynyeremény-, valamint a totó-lottó sorsolásokat. A váltóóvásokkal kapcsolatban megjegyezte, hogy azok szabályozását a tanúsítványi részben lenne célszerű elhelyezni. Az életbenléti eljárás szabályainak szigorítását javasolta. A nyilatkozat, értesítés szabályainak szigorítását is szorgalmazta, mivel a közjegyző felelőssége csak az általa végzett eljárási cselekményekre terjedt ki.

Bókai Judit a váltóóvás szabályozásának gyakorlati szükségességére hívta fel a figyelmet, mivel a váltóóvás anyagi szabályait az 1/1965. (I. 24.) IM rendelet, míg az óváskönyv vezetési szabályait a Bírósági Ügyviteli Szabályok (BÜSZ) tartalmazta. Konkrét szövegezési javaslatot tett a váltóóvás eljárási szabályaira. Felhívta a figyelmet arra, hogy összhangba

kell hozni a közjegyzői rendtartást a bírói törvény rendelkezéseivel, és egyes ügyviteli kérdéseket a BÜSZ-ben kell elhelyezni.

Kerék Lajosné javasolta, hogy a takaréketétkönyvek és értékpapírok megsemmisítésére megszabott egyéves határidőt közelítsék a fenntartásos betétkönyvek megsemmisítésére irányadó harmincnapos határidőhöz.³⁷

A kodifikációs munkában a minisztérium Törvényelőkészítő és Bírósági Főosztálya, valamint a Budapesti Állami Közjegyzők Irodája vett részt. Az általános részt Róth Pálné, a közjegyzői okiratokra vonatkozó részt Pallósi Gizella, a tanúsítványokra és az egyéb nemperes eljárásokra vonatkozó részeket pedig Szolcsánszky Vilmos dolgozta ki.

1980. április 14-én a minisztérium elkészítette az első rendelettervezetet a közjegyzőkről és a közjegyzői hatáskörbe tartozó eljárásokról. Ezt a tervezetet még csak szűk szakmai körben vitatták meg. Véleményezésre az 1980. június 26-ai jogszabálytervezetet küldték meg a megyei bíróságok vezetőinek azzal, hogy gyűjtsék össze a területükön dolgozó, érintett közjegyzők észrevételeit.

A Pest megyei közjegyzők azt javasolták, hogy a közjegyzői okirat felolvasását csak akkor rendelje el a jogszabályalkotó, ha az okirat írásba foglalása nem gépbe diktálással történik. Nem tartották indokoltnak azt sem, hogy a végintézkedés közjegyzői okiratba foglalásánál bizalmi személy szerepeljen. A székesfehérvári közjegyzők észrevételeikben azt hangsúlyozták, hogy a végintézkedés közjegyzői okiratba foglalásánál a közjegyző győződjön meg az örökhatályú végrendelezési képességéről. A győri közjegyzők az írástudatlan vagy írásképtelen végrendelezők esetén ügyleti tanúk alkalmazását tartották szükségesnek.³⁸

A legrészletesebb szakmai véleményt a Budapesti Állami Közjegyzők Irodája nevében Szolcsánszky Vilmos vezető közjegyző adta. Javasolta, hogy az 1954. évi II. tv. 21. §-át is tüntessék fel az igazságügyi minisztert a közjegyzői szabályozás kiadására feljogosító jogszabályhelyek között. Mivel a közjegyzőhelyettes intézménye a népi demokratikus jogalkalmazás során fokozatosan megszűnt, a tervezetből az erre való hivatkozás törlését kérte.

A Budapesti Állami Közjegyzők Irodája a közjegyzői ügyvitel szabályait kívánta egyszerűsíteni, amikor a helyszíni eljárás során a jegyzőkönyv felvételének mellőzését indítványozta. Álláspontjuk indokolása szerint mind az okiratból, mind a tanúsítványból kiténik, hogy a közjegyző helyszínen járt el, ezért szükségtelen további okirat elkészítése. Kiegészítésképpen javasolták annak meghatározását, hogy a közjegyző a megtagadó határozatot mikor köteles kiadni, és ez milyen jogorvoslati kérelemmel támadható meg. Az ügyfél-azonosító adatok között csak a lakóhely és a személyi igazolványszám feltüntetését írta elő a tervezet, mivel az egyéb szükséges adatokat az okirat ügyleti része szükség szerint tartalmazza. Ezzel azonban a Budapesti Állami Közjegyzők Irodája szerint nem lehetett egyetérteni, hiszen az okirat bevezető részének kell tartalmaznia taxatív a jogszabály által megkövetelt adatokat. Az addigi közjegyzői gyakorlat fenntartásával javasolták, hogy

³⁷ Az állami közjegyzőkről szóló jogszabály újraszabályozása, 33.072/1978. IM III/2., 40. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-s.

³⁸ Az állami közjegyzőkről szóló jogszabály újraszabályozása, 33.072/1980. IM III/2., 1980. április 14., június 26-i tervezetek és azok észrevételei, 42. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-s.

a közjegyzői okirat kézírással is készülhessen, amit különösen a helyszíni eljárás indokolt. A korabeli közjegyzői gyakorlatban problémát okozott az írásbeli magánvégrendelet letétbe helyezési szabályainak kidolgozatlansága, ezért a letétbe helyezés tartalmi és formai szabályainak kidolgozását sürgették. Végül, a Budapesti Állami Közjegyzők Irodája létesítését előíró, már elavult jogszabályok hatályon kívül helyezését kérték.³⁹

A harmadik közjegyzői rendtartás az eredetileg kitűzött időpontban, 1981. január 1-jén – ma már megállapíthatatlan okok miatt – nem lépett hatályba. A Bírósági Főosztály azonban 1981. január 7-ei feljegyzésében jelezte a Törvényelőkészítő Főosztálynak, hogy továbbra is ragaszkodik a közjegyzői rendtartás rendeleti szabályozásához. Ezért 1982. március 25-ei dátummal kidolgozták a közjegyzőkre vonatkozó szabályozás harmadik tervezetét, amelyet megküldtek további véleményezésre a Belügyminisztérium, a Külügyminisztérium, a Külkereskedelmi Minisztérium, a Legfelsőbb Bíróság, a Legfőbb Ügyészség, a Minisztertanács Tanácsi Hivatala, a Pénzügyminisztérium, a Szövetkezetek Országos Szövetsége, Szakszervezetek Országos Tanácsa, a Magyar Nemzeti Bank, a Mezőgazdasági és Élelmezési Minisztérium, valamint az Országos Takarékpénztár részére.

A Külügyminisztérium képviselőjében Hollai Imre miniszterhelyettes azt kérte, hogy a külképviseletek közjegyzői jogköre is kapjon szabályozást a rendtartásban.⁴⁰ Az OTP szerette volna elérni a közokirati kényszer bevezetését a vakok és írástudatlanok esetében, valamint a személyazonosság tanúsítását tartalmazó jogügyleteknél. Az Igazságügyi Minisztérium ettől mereven elzárkózott, arra hivatkozott, hogy közjegyzői kényszer nem mondhat ki. Ez az álláspont dogmatikailag nem magyarázható, ugyanakkor a tényleges indokot ma már nem lehet kideríteni, mivel az OTP képviselőjével telefonon közölték (!) az elutasító véleményt. A Legfelsőbb Bíróság elnöke, Szilbereky Jenő általában egyetértett a közjegyzőkre vonatkozó szabályozással, de felhívta a figyelmet arra, hogy a végrendeletekkel kapcsolatos közjegyzői feladatokat három jogszabály fogja szabályozni, ami megfogja nehezíteni a jogalkalmazást.⁴¹

A Törvényelőkészítő Főosztály megküldte a miniszternek a rendelet tervezetét, amit kiadásra javasolt.⁴² Ezt követően a tervezetet Borbándi Jánosnak, a Minisztertanács elnökhelyettesének továbbították. Miután a közjegyzőkről és egyes közjegyzői eljárásokról

³⁹ A BÁKI észrevételei, dr. Szolcsánszky Vilmos, 5. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-s.

⁴⁰ KÜM 1982. február 15-ei levél, 40.221/1980. IM IV/3., 1. In: IM iratai, MNL-OL-XIX-E-1-C.

⁴¹ A Legfelsőbb Bíróság elnökének levele az igazságügyi miniszterhez, 40.221/1980. IM IV/3., 1982. február 12., 1. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-C.

⁴² „Feljegyzés Miniszter elvtárs részére. Törvényelőkészítő Főosztály, Budapest, 1983. december 28. Aláírás nélkül, 1. p. Tárgy: Rendelet tervezete. Jelenleg a közjegyzőkről és a közjegyzői hatásköréről, valamint eljárásról az 50/1954. (IK 20.) IM utasítás rendelkezik. A tervezet IM rendeletként készült. A hatályos rendelkezéssel ellentétben nem tartalmaz ügyviteli jellegű intézkedéseket, továbbá mellőzi a magasabb szintű jogszabályban rendezett kérdéseket. Ezeket túlmenően több egyszerűsítő rendelkezést is tartalmaz, így például mellőzi a tanúk közreműködését a közjegyzői okiratoknál. A tervezet rendelkezést tartalmaz arra vonatkozóan is, hogy devizahatósági engedélyhez kötött okiratot a közjegyző elkészíthet, azonban a felek részére az okirat csak a devizahatósági engedély megérkezése után adható ki. A tervezetet korábban valamennyi megyei bíróság megkapta, az általuk tett érdemi észrevételeket a tervezetbe bedolgoztuk.” 40.932/1983. IM IV/3. In: IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-C.

szóló igazságügyi miniszteri rendelet szövegét Borbándi láttamozta, a rendelet megjelent az *Igazságügyi Közlönyben*, és 1984. április 1-jén hatályba lépett.⁴³

Az állami közjegyzők rendtartását a rendszerváltozást követően újból megszervezett polgári közjegyzőséget létesítő törvény helyezte hatályon kívül. Az utolsó szocialista közjegyzői rendtartás az eredeti szovjet mintától már nagymértékben eltávolodott és figyelembe vette a magyar sajátosságokat, mégis – az államosított közjegyzőség keretein belül maradva – próbálta konzerválni a közjegyzőség helyzetét, miközben a szocialista társadalom gazdasági rendszerében egyre inkább utat törtek a másodlagos gazdasági rendszer elemei (háztáji gazdaság, vállalati gazdasági munkaközösségek). Ugyanakkor nem tudta feloldani a közjegyzők szerepének másodlagosságát az igazságszolgáltatás rendszerében. Ennek megoldására csak az 1987-ben meginduló közjegyzői reform keretében került sor.

⁴³ 1/1984. (II. 29.) IM rendelet a közjegyzőkről és egyes közjegyzői eljárásokról, *Igazságügyi Közlöny*, 1984/4, 104–108.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. 1979. évi 18. tvr. és 14/1979. (IX. 17.) IM rendelet a bírósági végrehajtásról. In: szerk. VIDA István: *A bírósági végrehajtás szabályai (A Legfelsőbb Bíróság állásfoglalásaival)*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983.
2. A Budapesti Fővárosi Bíróság elnöke, Összefoglaló jelentések 1956–1957. In: *Igazságügyi minisztérium iratai 1956–1957*, IM iratai, MNL-OL XIX-E-1-9-1.
3. BÁNYAI Mihály: Az örökség visszautasítása, *Magyar Jog*, 1965/5.
4. BÁNYAI Mihály: A hagyatéki eljárás egyes kérdései, *Magyar Jog és Külföldi Szemle*, 1975/1, 38–40.
5. Szerk. BÁNYAI Mihály – SZOLCSÁNSZKY Vilmos: *Közjegyzői iratmintatár*, IM Oktatási Osztály, Budapest, 1966, 64.
6. Igazságügyi Minisztérium iratai (1962–1988), Magyar Nemzeti Levéltár- Országos Levéltára XIX.-E-1-9-1, XIX-E-1-s
7. *Közjegyzői iratmintatár kiegészítése*, Budapest, 1969.
8. Szerk. RÉVÉSZ Béla: *Iratok az Igazságügyi Minisztérium történetéből 1944–1990*, Igazságügyi Minisztérium – Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2016, II. kötet, 1957–1977.
9. ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*, Osiris Kiadó, Budapest, 1999.
10. 1/1984. (II. 29) IM számú rendelet a közjegyzőkről és egyes közjegyzői eljárásokról, *Igazságügyi Közlöny*, 1984/4, 104–108.
11. Szerk. VIDA István: *A bírósági végrehajtás szabályai (A Legfelsőbb Bíróság állásfoglalásaival)*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983.
12. ZINNER Tibor: *Megfogyva és megtörve. Évtizedek és tizedelékek a jogszolgáltatásban 1918–1962*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2005.

Dr. Rokolya Gábor, PhD, (gabor.rokolya@gmail.com) közjegyző, a nemperes igazságszolgáltatás gyakorlása mellett jogtörténeti kutatásokkal foglalkozik. Kutatási szakterülete az igazságügyi hivatásrendek történetén belül a magyar közhitelesség, kiemelten a közjegyzői intézmény története. 2012-ben a Deák Ferenc Doktori Iskolában szerezte meg a PhD-fokozatot *A közjegyzői intézmény fejlődése a polgári korban* című értekezése megvédésével. A szakirodalmi munkásságát kiegészíti, hogy óraadó tanár a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán.

